

ЭТНАЛОГІЯ І ФІЛАЛОГІЯ

Месяц у народных прыкметах і павер'ях на Тураўшчыне

С.М. Аніськова
E-mail:chrisper@mail.ru
(Гомель, Беларусь)

Многія цікавыя асаблівасці традыцыйнага побыту і духоўнай культуры замшукоў (так называюць сябе жыхары Тураўшчыны) знайшлі свой адбітак у лексіцы мясцовай гаворкі. Гэта лексіка яшчэ добра захавалася ў памяці людзей, ужываецца ў зносінах. З аднаго боку, у ёй прадстаўлены лексікаграфічны фонд, які з'яўляецца агульным з іншымі гаворкамі, прыналежнымі да той жа дыялектнай сістэмы. З другога, сюды адносяцца ўласныя, характэрныя толькі для Тураўшчыны лексічныя набыткі, з'яўленне якіх абумоўлена або ўнутранымі семантыка-словаўтваральнымі перабудовамі і разгортваннем слоўнікавай сістэмы гаворкі, або ўзаемадзеяннем яе з суседнімі гаворкамі. Фіксуюцца тут і розныя структурна ізаляваныя лакалізмы.

Аб'ектам нашага даследавання з'яўляюцца назвы Месяца як астранамічнага цэла ў тураўскіх гаворках. Мэта даследавання—прааналізаваць акрэсленыя намінацыі паводле этнакультурных уласцівасцей. Для дасягнення мэты намі былі пастаўлены і вырашаны наступныя задачы: 1) вызначыць народна-дыялектны намінацыйны фонд для наймення Месяца і яго фаз; 2) акрэсліць важнейшыя накірункі сімвалізму адзначанага астраніма ў народных прыкметах і павер'ях, якія бытуюць на Тураўшчыне.

У якасці наймення Месяца як астранамічнага аб'екта фіксуецца з агульнапрынятым значэннем адзінка *месец* (ТС, т. 3, с. 76): *Напугаўся месец, будзе дождж* (прыкмета). *Хачэнь. Каб на мене месец свеціў, а зоры я колом поб'ю.* Сямурадцы. *Месец у кругу на негоду* (прымета). Аздамічы.

У народзе вельмі старанна прыкмячаецца час змены фаз месяца. Яны называюцца па-мясцоваму *квадрамі* (ТС, т. 2, с. 187). Але ўласна сялян цікавіць не астранамічны час чатырох відазмяненняў месяца, а толькі калі настае *малодзік* 'маладзік – месяц у першай квадрай' (ТС, т. 3, с. 87), *поўня, поўна* (ТС, т. 4, с. 202), *стары,*

старык (ТС, т. 5, с. 96). Апошняя квадра месяца на Тураўшчыне мае назву *сход, схода* (ТС, т. 5, с. 122). *Спусціў молодзік рогі, то будзе дождж, а як закруціць, то будзе погода* (прыкмета). *Молодзік молоды, тебе рог золоты, а мне здоруе ногі* (з замовы). *Усю роботу под поўню трэ почынаць*. Аздамічы. *Под поўню беруць дзеўку замуж, шоб поўно было* (прымета). Там жа. *Поўна, ек самы той месяц*. Луткі. *Як поўно, то б'юць кабан, а як молодзік, то молодэ, зогніе шкура* (прымета). У *старыку недобра сеяці*. Хотамель. *У старыку кабана колі, то сало будзе хорошэ*. М. Малешава.

Маладзік у выглядзе вузенькага сярпчка ўпершыню паказваецца на захадзе, праз 2-3 дні пасля астранамічнага часу першай квадры, паказваецца на ўсходзе перад самым світанкам. І калі хто з сялян не заўважыў, як настаў маладзік, то абавязкова аб гэтым спытае ў іншых; і многія з іх ведаюць правіла: калі пэўная фаза, напрыклад, *маладзік* або *стары* апошні раз паказаўся ў панядзелак, то наступны раз перацягне, г.зн. з'явіцца ў аўторак. Відаць, такая прыкмета заснавана на большасці выпадкаў, што квадра месяца, змяняючыся, перацягне на адзін дзень тыдня.

Невядома, чаму маладзік выклікае ў народзе нейкую глыбокую павагу да яго. Мабыць, акружаючае асяроддзе іўдзейства і каталіцтва аказала такі ўплыў на рэлігійнае шанаванне ў народзе маладзіка [1, с. 343]. Як толькі сяляне ўпершыню ўбачаць сярпок маладзіка, адразу хрысцяцца і вітаюць яго словамі: *Малады маладзічок, вялікі князь, паздраўляй нас, дай нам здароўе, спосаб і раду да жыцця, сабе на прыбытак, а нам на спасенне*.

Зрэшты, ад маладзіка народ заўсёды чакае атмасферных змен: або пагоды пасля дажду, або дажджоў пасля ветру. У апошнім выпадку ў народзе гавораць: *Маладзік абрадзіўся і ўмыўся або ахрысціўся*. Лічаць, што маладзіком добра вуліі ставіць, маўляў, пчолы збіраюцца, зноў, калі на трэці дзень маладзіка прышчапіць дрэўца, то на трэці год плады будуць. Перад поўняй нібы самы лепшы час садзіць птушак на седала, сеяць і садзіць у агародзе, высакаць лес на будынку, а галоўнае, хату закладваць, каб была, як кажуць, поўнай чашай. На старым – самае лепшае прымаць захады для знішчэння шкоднікаў (насякомых і чарвякоў на агародзе).

Такім чынам, аналіз фактычнага матэрыялу дазваляе зрабіць наступныя высновы:

1) Месяц займае важнае месца ў народных прыкметах і павер'ях жыхароў Тураўшчыны;

2) У асацыятыўным мысленні замшукоў сімвалізм маладзіка хутчэй станоўчы, чым адмоўны [2, с. 105];

3) Назіранне за Месяцам і яго фазамі мела не толькі сімвалічнае значэнне, а вызначалася прагматызмам, паколькі дазваляла арыентавацца ў часе па астранамічным календары, своечасова ўключацца ў цыкл земляробчых работ з улікам умоў надвор'я і біялагічных рытмаў [3, с. 232], абумоўленых уплывам самога спадарожніка Зямлі.

Умоўныя скарачэнні

ТС-Тураўскі слоўнік: у 5 т. /А.А. Крывіцкі [і інш.] – Мінск: Навука і тэхніка, 1982–1987. – 5 т.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Земляробчы каляндар: абрады і звычаі / Уклад А.І. Гурскі.–2-е выд.–Мн. : Бел.навука, 203. – 429 с.

2. Коваль, У.І. Народныя ўяўленні, павер'і і прыкметы. /У.І. Коваль. – Гомель, 1995. – 180 с.

3. Крук, Я. Сімваліка беларускай народнай культуры /Я. Крук.– Мн. : Беларусь, 2011.– 430с.

Да пытання аб методыцы выяўлення нацыянальнай спецыфікі фразеалагічнай семантыкі

В.А. Арцёмава

e-mail: artimosha2008@rambler.ru

(Мінск, Беларусь)

У лінгвістычных даследаваннях разам з тэрмінам *супастаўляльная лінгвістыка* ўжываецца тэрмін *кантрастыўная лінгвістыка*. І.А. Сцернін разглядае *кантрастыўныку* як асобную галіну мовазнаўства, што даследуе толькі дзве мовы – родную і замежную. Параўнанне вядзецца ў напрамку ад адзінкі адной мовы да яе магчымых адпаведнікаў у іншай мове. Мэтай даследавання выступае «выяўленне адрозненняў у семантыцы і функцыях адзінкі